

Панчук І. О.,

кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри теорії та історії держави і права
Національного університету «Острозька академія»

ПРАВОВА ВИЗНАЧЕНІСТЬ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Цифровізація публічної влади в сучасних умовах перетворилася з перспективного напрямку модернізації держави на один із визначальних чинників трансформації механізму правового регулювання. Використання автоматизованих інформаційних систем у сфері публічного управління, електронного урядування та надання адміністративних послуг істотно змінює характер взаємодії між державою та особою. Водночас поряд із підвищенням швидкості, доступності та ефективності публічних послуг цифровізація породжує нові виклики для забезпечення принципу правової визначеності як складової верховенства права.

У сучасній практиці публічного управління автоматизовані системи дедалі частіше виступають посередником між правовою нормою та її реалізацією. Це проявляється під час надання адміністративних послуг через цифрові платформи, у сфері електронного судочинства, публічних закупівель, автоматичної фіксації правопорушень тощо. За таких умов особливого значення набуває питання забезпечення передбачуваності, стабільності та прозорості правозастосування.

Принцип правової визначеності досить часто розглядається як вимога чіткості, зрозумілості та передбачуваності правових норм. Проте в умовах цифровізації таке вузьке тлумачення виявляється недостатнім. Правова визначеність

не може зводитися виключно до формальної якості законодавства, оскільки її сутність охоплює ширший комплекс елементів, пов'язаних зі стабільністю правового статусу особи, легітимними очікуваннями, визначеністю меж державного втручання та прогнозованістю правозастосування.

Зокрема, Панкратова В. визначає правову визначеність як комплексну правову категорію, що забезпечує поінформованість особи щодо власного правового статусу та гарантує його стабільність [1, с. 32]. Такий підхід дозволяє розглядати правову визначеність не лише як характеристику законодавства, а і як важливу ціннісну засаду функціонування правової системи. Суть правової визначеності як принципу права полягає передусім в основоположній ідеї, яку він втілює, а саме – у забезпеченні максимально стабільного, передбачуваного функціонування правової системи як для окремого індивіда, так і для суспільства загалом.

Варто зазначити, що у контексті цифровізації публічної влади виникають нові форми правової невизначеності. Насамперед це пов'язано з непрозорістю алгоритмів, складністю перевірки автоматизованих рішень, а також недостатньою можливістю їх ефективного оскарження. Якщо раніше основними загрозами правовій визначеності вважалися недосконалість законодавства або надмірні дискреційні повноваження посадових осіб, то нині до них додаються ризики, обумовлені технічною природою цифрових систем.

Особливої актуальності набуває проблема алгоритмізації правозастосування. Формалізовані цифрові процедури здатні забезпечити високу швидкість обробки інформації та мінімізувати окремі прояви корупції чи зловживання владою. Однак автоматизовані системи не завжди можуть враховувати індивідуальні обставини конкретної справи, моральний зміст права та вимоги справедливості. Надмірна механізація правозастосування створює ризик формального підходу до реалізації прав і свобод людини.

У цьому аспекті показовою є позиція Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційської комісії), відповідно до якої правові норми мають бути сформульовані з достатньою чіткістю та зрозумілістю, щоб суб'єкти права могли передбачити наслідки своєї поведінки. Водночас вимога визначеності не означає, що норми повинні застосовуватися настільки негнучко, щоб унеможливити врахування вимог гуманності та справедливості [2]. Такий підхід демонструє, що правова визначеність не повинна перешкоджати гнучкості правозастосування, що є важливим для дотримання верховенства права і для належної реалізації прав людини. Дискреція традиційно сприймається як потенційна загроза правовій визначеності через можливість довільного тлумачення правових норм. Проте повне усунення дискреції шляхом автоматизації також не забезпечує належного рівня правової визначеності, оскільки позбавляє правозастосування необхідної гнучкості.

Практика Європейського суду з прав людини свідчить, що правова визначеність не виключає існування дискреційних повноважень. У межах доктрини «margin of appreciation» державам надається певний простір розсуду при застосуванні правових норм з урахуванням конкретних обставин справи та необхідності забезпечення балансу між приватними й публічними інтересами [3]. Крім того, ЄСПЛ наголошує, що багато правових норм неминуче формулюються через оціночні поняття, а їх тлумачення формується правозастосовною практикою [4].

Отже, правова визначеність не означає повної формалізації права. Навпаки, її реалізація передбачає існування певного простору для розумного та обґрунтованого розсуду. У цьому контексті надзвичайно важливою залишається роль людини як суб'єкта правозастосування.

Як справедливо зазначає М. Козюбра, навіть чітко сформульовані принципи права потребують творчої участі суб'єкта їх застосування. Саме людина наповнює принципи права конкретним змістом у межах певної життєвої ситуації, враховуючи

не лише юридичні, а й моральні, соціальні та культурні чинники [5, с. 145]. З огляду на це повна автоматизація правозастосування видається неможливою без втрати гуманістичного змісту права.

Умовою належного забезпечення принципу правової визначеності в процесі цифровізації публічної влади є збереження вирішальної ролі людини при ухваленні остаточних рішень. Цифрові технології мають виконувати допоміжну функцію, спрямовану на оптимізацію процедур, обробку інформації та зменшення бюрократичного навантаження, але не можуть повністю замінити людину в процесі застосування права.

Разом з тим цифровізація здатна позитивно впливати на реалізацію принципу правової визначеності. Автоматизація процедур може сприяти однаковому застосуванню правових норм, мінімізувати корупційні ризики, забезпечувати відкритість адміністративних процедур та підвищувати рівень доступності публічних послуг. За даними соціологічних досліджень, значна частина громадян позитивно оцінює досвід використання електронних державних сервісів, що свідчить про зростання довіри до цифрових форм взаємодії з державою.

Ефективне забезпечення принципу правової визначеності в умовах цифровізації публічної влади потребує комплексного механізму, який має включати нормативний, інституційний, процедурний та технологічний рівні. Нормативний рівень передбачає створення чіткої правової основи функціонування цифрових систем та визначення меж автоматизованого правозастосування. Інституційний рівень пов'язаний з формуванням ефективної системи контролю за діяльністю цифрових платформ та алгоритмів. Процедурний рівень охоплює гарантії прозорості, доступності та можливості ефективного оскарження автоматизованих рішень. Технологічний рівень включає забезпечення інформаційної безпеки, захист персональних даних та відкритість алгоритмів.

Таким чином, цифровізація публічної влади істотно трансформує підходи до реалізації принципу правової визначеності.

Сучасні виклики пов'язані передусім із необхідністю забезпечення балансу між технологічною ефективністю та ціннісними засадами права. Лише за умови збереження гуманістичного характеру правозастосування, прозорості цифрових механізмів та належного контролю за автоматизованими рішеннями цифровізація здатна не підривати, а навпаки – посилювати реалізацію принципу правової визначеності та сприяти зміцненню довіри до публічної влади.

Список використаних джерел:

1. Панкратова В.О. Принцип правової визначеності: загальнотеоретична характеристика: монографія. Суми, 2016. 185 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/items/7d14642f-8fc9-4fba-a5e9-7e402025d5a1> (дата звернення 27.04.2026)
2. European Commission for Democracy through Law (Venice Commission). *Report on the Rule of Law*. CDL-AD(2011)003rev, adopted at the 86th Plenary Session (Venice, 25–26 March 2011). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2011\)003rev-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2011)003rev-e) (дата звернення 27.04.2026)
3. The Margin of Appreciation. Council of Europe (Lisbon Network, THEMIS Programme). URL: https://www.coe.int/t/dghl/cooperation/lisbonnetwork/themis/echr/paper2_en.asp (дата звернення: 27.03.2026).
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі The Sunday Times v. the United Kingdom (No. 1) від 26 квітня 1979 р. (за-ява № 6538/74). URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57584> (дата звернення: 27.04.2026).
5. Козюбра М. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Право України*. 2017. № 11. С. 142–164. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/22ed5ed8-a0c4-450d-a56b-cad459b8cf46/content> (дата звернення: 27.04.2026).